

SINTAGMA PARTITIVĂ ÎN LIMBA VECHE

GABRIELA PAN DINDELEGAN

Institutul de Lingvistic „Iorgu Iordan – Al. Rosetti”, București
Universitatea din București

Articolul de față analizează sintagma partitiv nominal, cu referire specială la limba veche. Obiectivele acestui articol sunt: (a) să distingă particularitățile de construcție și de uz ale sintagmei partitive nominale pentru limba veche; (b) să stabilească evoluția acestui tipar sintactic în cadrul românei vechi.

1. Introducere

1.1. Multe aspecte dintre particularitatele sintagmei partitive nominale (definiție, structură, statut al complementului partitiv prepositional, tipuri de relație semantică „parte” – „întreg” etc.) au fost detaliat descrise în lucrările anterioare (vezi excelenta lucrare a Isabelei Nedelcu, 2009). Este motivul pentru care articolul de față își axează interesul asupra comportamentului sintagmei partitive **în limba veche**.

1.2. Textele de limbă veche, atât cele originale (de exemplu, DÎR), cât și cele traduse (de exemplu, Coresi – CC₂, T.Ev, T), evidențiază numărul bogat de atestări ale acestui tip de sintagmă, iar, ca organizare internă, indică inventarul bogat de pronominale indefinite ocupând prima poziție a sintagmei, precum și prezența concurenței a mai multor prepozitive partitive. În cadrul limbii vechi, sunt înregistrate și tipare speciale de construcție: structuri partitive eliptice cu cap vid, structuri nominale partitive care încorporează propozitive relative, structuri partitive cu un genitiv / un posesiv încorporat, structuri partitive cu dislocare sau inversiune.

2. Descriere

2.1. Componentul de pe prima poziție a sintagmei

Pe prima poziție apare, de regulă, un component nominal (pronominal sau substantival) indicând, în cadrul sintagmei partitive, „partea” selectată / prelevată din „întreg” / din „grup”.

Cele mai frecvente realizări sunt **pronominale**, fiind înregistrate, în această poziție, toate indefinitele și toți negatorii perioadei vechi; în mult mai mare mărime decât astăzi, indefinitele și negatorii sunt susceptibile de a primi, contextual, un complement partitiv, actualizând explicit un semn de selecție ([+selecție]). Corpusul a indicat următoarea clasă de pronume: *unul* (1a-b), *altul / alii* (1c-d), *cine()* (1e), *carele* (1f), *oricarele* (1g), *oarecine* (1h), *fie(u)care* (1i), *căi* (1j), *căiva* (1k), *cineva* (1l), *mulți* (1m), *neceunul* (1n), *nime(a)* (1o), *nemic* (1p-r).

- (1) a. *Intr într-una de corabii*, Coresi, CC₂, 329/6
 b. *c unul de voi vândutu-m-a*, Coresi, T.Ev, 204/v, 158
 c. *c nu sănt alte mai bune den bun t i*, Coresi, CC₂, 352/18
 d. *Al ii iar den greci*, Stolnic Cantacuzino, 174/43r
 e. *Cine de noi*, Coresi, CC₂, 191/20, 305/34, *cine de ei*, Coresi, CC₂, 394/13, *cine dentru noi*, Coresi, CC₂, 350/10, *cine de voi*, Coresi, CC₂, 405/5, 220/29
 f. *Carele amu de-acei trei vecini*, Coresi, CC₂, 388/10
 g. *Iar cine s-ar scula, oricarele din neamul nostru, s nu aib treab cu aceast mo iie*, DÎR, X
 h. *oarecine de aceaste firii ce-s den nafar*, Coresi, CC₂, 69/20
 i. *fie care de ei*, Coresi, CC₂, 319/25, *fie care de voi*, 323/15, 481/35
 j. *i câ i dentru oameni*, CC₂, 333/16
 k. *au venit i Tâlmaci pâharnicul cu câ va de a lui tefan vod*, Costin, 190
 l. *cineva den boiari*, Coresi, CC₂, 197/6, *cineva den mori*, Coresi, CC₂, 370/12, *cineva den necredincio i*, 427/17, *cineva den apostoli*, 443/20
 m. *i murir mul i den feciorii Izraililor*, Coresi, CC₂, 463/24
 n. *nece unul de acei b rba i*, Coresi, CC₂, 413/13
 o. *nimea de noi*, Coresi, CC₂, 305/33, *nime den voi*, Costin, 199
 p. *nemic s nu faci de cealea ce nu iubea te el*, Coresi, T.Ev, 133/r, 115
 r. *i spre nemica de ale p mântului i ale trupului s nu ne întoarcem*, Coresi, CC₂, 535/32.

Rar, sunt atrase în sintagma partitiv i pronumele *ce i ceva*:

- (2) a. *cine ce va vrea a avea den aceaste doa, binele sau r ul*, CC₂, 369/22
 b. *sau ve i scrie dentru ea ceva*, CC₂, 6/30.

Pe prima pozi ie a sintagmei apar i numerale cardinale utilizate pronominal:

- (3) *doi den ucenicii s i*, Coresi, CC₂, 524/7.

Pot ap rea i numerale cu comportament substantival (*jum tate*; (4a-b)), precum i grupuri denotând lexical selec ia / parti ia (*a treia parte, cinci p r i, o a zecea (parte)*; (4c-e)):

- (4) a. *jum tate de împ r iia lui*, Coresi, CC₂, 546/12
 b. *jum tate den avu iia*, Coresi, CC₂, 303/33, 453/26
 c. *dau den avu iia lor a treia parte s racilor*, Coresi, CC₂, 303/35
 d. *cela ce nici a-zeace den avu iia lui nu d*, Coresi, CC₂, 17/6
 e. *Jidovii den toat avu iia lor da o a-zeacea*, CC₂, 16/29.

Mai rar, apar i substantive, utilizate fie ca plurale nude (f r articol (5a-b)), fie ca substantive cu articol indefinit (5c) sau ca substantive colective ((5d-e): *n rod, o sam*):

- (5) a. *s -m fii frate den cei 4 fra i, drag i iubit*, DÎR, XXXII
 b. *prietenii de ai t tâne-s u*, Costin, 279
 c. *pe un cet ean i p mântean de ai lui*, Stolnic Cantacuzino, 183/56^v
 d. *În eleaser n rod mult den iudei*, Coresi, T.Ev, 200/v/156

- e. *o sam de dân ii*, Costin, 201.

Extrem de frecvente sunt sintagmele în care pe prima pozi ie stau substantive indicând, lexical, „partea”, urmate de un *de* partitiv (rar, poate ap rea i alt prepozitie partitiv (vezi (6e)) + substantiv cu semnifica ie „colectiv ” (*ocin*, *loc*, *sat*, *mo ie*, *vale*, *avu ie*):

- (6) a. *ce iaste partea mea de ocin den Frumu ani*, DÎR, XIV
 b. *de ve i întreba domnevoastr de ast parte de locu de încocace*, DÎR, XXII
 c. *Scris-am eu, Sta[n]ca, (...) lu Anghel o(t) S r cine ti, ca s ie parte de mo ie a t tini-meu*, DÎR, LV
 d. *cât iaste de ceea parte de vale*, DÎR, CVI
 e. *partea den avu ie*, Coresi, CC₂, 20/24, 23/22.

Sintagma partitiv , prin comportamentul ei nominal, se include, predominant, în pozi ii argumentale (obiect direct, subiect sau obiect indirect (pentru OI, vezi (7a)). Rar, se poate include i în pozi ii cu citire „proprietate”, ca nume predicativ, dup un copulativ (7b), construc ie în care componentul nominal apare f r determinant:

- (7) a. *cât a i f cut unuie de ace tea fra i ai miei mai mici, mie-a i f cut*, Cortesi, T.Ev, 174/r/ 139
 b. *s -m fii frate den cei 4 fra i, drag i iubit*, DÎR, XXXII

2.2. Prepozitia care introduce complementul partitiv

Cea mai frecvent prepozitie pentru limba veche este, f r îndoial „*de*”¹, care se utilizeaz , curent, cu plurale num rabile (8a-c), dar i cu substantive colective (8d) sau cu substantive masive (8e-f), precum i în construc ii speciale cu un complement partitiv în genitiv ((8g); vezi i infra 2.3.2):

- (8) a. *nece unul de acei b rba i*, Coresi, CC₂, 413/13
 b. *una de aceastea*, Coresi, CC₂, 368/19
 c. *cine de voi*, 405/5, Coresi, CC₂, 220/29
 d. *jum tate de avu iia lor*, Coresi, CC₂, 17/3
 e. *iar de va bea de apa ce eu da-voi lui*, Coresi, T.Ev, 21/r, 46
 f. *gusta-vor de cina mea*, Coresi, T.Ev, 147/v, 123
 g. *nemica de ale vie ii s nu c uta i dentr-acealea*, Coresi, CC₂, 479/24

Pe parcursul celor trei secole (XVI-XVIII), apari iile lui „*de*” descresc numeric, ajungând, spre sfâr itul perioadei (vezi Neculce), extrem de rare:

- (9) a. *întru una de zile*, Costin, 251
 b. *o parte de nem i*, Costin, 253
 c. *o parte de dân ii*, Neculce, 134
 d. *i pre mul i de acei cu zorbauna au t iet*, Neculce, 154
 e. *nici unele de aceste nu sănt*, Neculce, 43

¹ „De”-ul partitiv, ca o caracteristic a limbii vechi, este înregistrat în diverse lucr ri de istoria limbii (vezi Dimitrescu 1978: 352; Frâncu 1983), iar, prin compara ie, este semnalat i de lucr rile care trateaz construc ia partitiv în română actual (vezi Nedelcu 2009: 104).

f. *nici unele de acele s nu fie*, Neculce, 191.

Unele construcii (9e-f) sunt ambigue, oscilând ca interpretare între lectura partitiv („unele dintre”) și cea calificativ („unele de felul acestora / acelora”).

După secolul al XVIII-lea, construcia cu „*de*” partitiv ieșe din uz, „*de*”-ul specializându-se pentru citiri „calitative” (*o pr jitur de acestea*, „de felul acestora”). Puinele apariții cu citire partitiv sănt limitate la construcii partitive cu genitiv sau posesiv (*unul de-al lor / de-ai no tri*) și la construcii cu centru substantival care indic lexical partia (*o parte / a cincea parte de mo ie*).

Prepozia „*den*” (cu varianta „*din*”) este înregistrat destul de frecvent încă din secolul al XVI-lea, într-un raport numeric (pentru corpusul de secol XVI analizat) de 51 de apariții ale lui „*de*” vs 33 ale lui „*den / din*”. De la primele apariții, „*den / din*” introduce atât substantive colective (10a-c), cât și substantive prototipice numărabile (sau substituite ale acestora) cu formă de plural (10d-f):

- (10) a. *oricarele den neamul nostru*, DÎR, X
b. *i jum tate den avu iia lui da mi eilor spre facere -de-bine*, Coresi, CC₂, 453/26
c. *Mul i amu den n rod auzir cuvântul*, Coresi, CC₂, 188/20
d. *Iar Toma, unul din doispr dzeace, cel chema „Geam nul”*, Coresi, T.Ev, 7/v, 37
e. *cineva den vecinii no tri*, Coresi, T.Ev, 71/v, 76
f. *Nimea den voi nu face leagea*, T.Ev, 134/v, 116.

Prepozia „*dentr(u)*” (cu varianta „*dintr(u)*”, cu valoare partitivă) apare destul de frecvent încă din secolul al XVI-lea (vezi, de exemplu, 16 apariții în Coresi, CC₂). Construcțiile includ complemente partitive atât din clasa substantivelor numărabile (sau a substitutelor pronominale) cu formă de plural (11a-c), cât și din clasa substantivelor masive (11d):

- (11) a. *arat carele alese i dintru ace ti doi unul*, CB, 12
b. *mul i dentr-ace tea cu p catul m riei*, Coresi, CC₂, 13/2
c. *Iar unii dentru chema i mearser la lucrul lor*, Coresi, T.Ev, 100/r, 94
d. *va bea dentru aceast ap*¹, Coresi, CC₂, 5/27.

Selectia lui „*dentr(u)*” se continuă în întreaga perioadă de limbă veche; în secolul al XVIII-lea, se preferă însă varianta fonetică „*dintr-*”:

- (12) a. *c nu sănt nice ca unul dentru p c to*, Ev.Govora, 164
b. *s - i aleag dintr-acele 3 fete una*, Neculce, 103

„*Dintre*” este rar, fiind prezent, în corpusul nostru de secol XVI, cu o singură atestare în Coresi (13a). Spre deosebire de „*dintre*”, varianta arhaică „*dentre*” apare destul de frecvent încă din secolul al XVI-lea, fiind aproape generală în PO (13b-c). Numărul de

¹ De observat elipsa capului nominal, construcția aparținând tiparului special cu cap vid (infra, 2.3.4).

atest ri ale formei „dintre” cre te în celealte secole: în Corbea [1691-1697], este aproape general „**dintre**” (13d-e), semn c la sfâr itul secolului al XVII-lea, în anumite texte, era mult folosit; la Neculce (13f), „**dintre**” este destul de frecvent, ap rând în urm torul raport de frecven : 34 de apari ii ale lui „dintre” / 8 apari ii ale lui „dintr(u) / 6 apari ii – „den” partitiv / 4 apari ii – „de” partitiv.

- (13) a. *Despre cei zece lepro i, dintre care unul aduse mul umit lui Dumnezeu*, CC₂, 557/21
 b. *v dzând cum un eghiptean bate un jidov dentre fra ii s i*, PO, 138/33
 c. *cum s chiem o doic dentre muierile evreianelor*, PO, 138/15
 d. *una dintre featele lui Pretus*, Corbea, 295
 e. *una dintre trei dr coaice*, Corbea, 305
 f. *Iar unii dzicè c dintre dâñ ii l-au otr vit*, Neculce, 279.

„**Între**” este înregistrat rar cu valoare partitiv , de preferin în construc ii în care complementul partitiv este izolat de capul nominal, prin intercarea altor componente (14a) sau prin antepunere (14b). În Corpusul de limb veche analizat, nu apar i construc ii partitive cu genitiv încorporat în grupul prepozi ional¹.

- (14) a. *i cine va vrea s fie mare între voi*, CC₂, 86/17
 b. *Între cealealte gr li, trufia i iubirea de împ rechieri, sănt 2 r ot i care cu nevoie s pot îndrepta*, GCR II, 6/34, în DA.

2.3. Construc ii speciale

2.3.1. Cestiuni de topic

Complementul partitiv apare, în mod curent, imediat dup centrul nominal (15a-b). Dat fiind înc rc tura lexical a prepozi iei partitive, aceasta are destul autonomie, putându-se separa de centrul nominal fie prin intercal ri (16a-g), fie prin inversiune (17a-c), fie, simultan, prin inversiune i intercal ri (18). Autonomia lexical a prepozi iei partitive permite, de asemenea, suprimarea centrului nominal i „avansarea” grupului prepozi ional într-o pozi ie argumental (vezi infra 2.3.4).

- (15) a. *nef cându eu coconi de trupul miu i ner mându **nime de noi**, nici frate, nici nime*, DÎR, p.6
 b. *Iar cine s-ar scula, oricarele din neamul nostru, s nu aib treab cu aceast mo iie*, DÎR, 6
 (16) a. ***nime treab [s] nu aib den neamul** acestor oameni ce sint mai sus scris*, DÎR, V
 b. *arat carele alese i dintru ace ti doi unul*, CB, 12
 c. *cine ce va vrea a avea den aceaste doa, binele sau r ul*, CC₂, 369/22
 d. *iar cine v vor chemă den necredincio i*, T.Ev, 195/v, 152
 e. *cinci era d-însele în eleapte i cinci nebune*, T.Ev, 240/v, 181
 f. *a zeacea dau den toate câtig*, Ev.Govora, 163

¹ Construc ii prepozi ionale partitive de tipul: *Ucenicia intr-ale lingvisticii a continuat i în primii mei ani* (Vintil -R dulescu, *De ce am devenit lingvist?*, 2012), cu „**intr-**” partitiv + genitivul, nu sunt înregistrate nici în Corpus, nici în DA, semn c sunt apari ii târzii.

- (17) g. *c nice unul nu e, mi se pare, din câ i mai înainte s v d ast zi i la curte c sănt*, Stolnic Cantacuzino, 182/55^r
- a. *arat de ce am ales din ce ti doi unul*, CP, 12
- b. *den aceastea multe folosuri dobândi-v m*, CC₂, 19/26
- c. *Den voi carele s va apuca, ori de arc, ori de alt arm, acelui capul îi vot ia*, Costin, 199
- (18) *din cinci domni s pui crai pe unul*, Neculce, 163.

2.3.2. Sintagm partitiv cu genitiv încorporat

În limba veche, în relaie cu prepoziia partitiv „de”, în poziția complementului prepozitoriei, poate apărea și un grup genitiv¹, cu formantul „ai / ale” obligatoriu² (vezi (19a-d)).

- (19) a. *nemica de ale vie ii s nu c uta i dentr-acealea*, Coresi, CC₂, 479/24
- b. *i spre nemica de ale p mântului i ale trupului s nu ne întoarcem*, Coresi, CC₂, 535/32-33
- c. *au venit i Tâlmaci pâharnicul cu câ va de a lui tefan vod*, Costin, 190
- d. *prieteni de ai t tâne-s u*, Costin, 279.

Dată fiind morfologia instabilă, pentru limba veche, a formantului „a(l)”, construcția apare și cu „a” invariabil („că iva de **a** lui tefan vod”), dar și cu „a” variabil, fie pe strânsă forma de genitiv numărăsurii referențiale („prietenii de **ai** și tâne-s **u**”), fie o formă de feminin (plural) cu valoare neutru („nemica de **ale** vie **ii**”).

De remarcat că structura cu „de” partitiv + genitiv / posesiv este singura construcție actuală în care se mai pot stătează prepoziția partitiv „de”³.

2.3.3. Relativa încorporat

Tiparul special de relativ încorporat apare în două tipuri de construcții, cu o relativă încorporată în poziția de complement al prepozitoriei partitive (tipul A) sau cu o relativă încorporată în poziția genitivului (tipul B).

A. În tipul (A), este selectat relativul cantitativ *câ i / câte* cu forma de acuzativ („unul din **câ i**”/„una din **câte**”)

- (20) a. *c nice unul nu e, mi se pare, din câ i mai înainte s v d ast zi i la curte c sănt*, Coresi, T.Ev, 182/55^r
- b. *i nemic din câte au dzis n-au fostu*, Neculce, 68.

B. Într-o sintagmă partitivă cu un grup genitiv încorporat („cai de-ai boierilor”), este posibilă includerea, în poziția genitivului, a unei construcții relative, în care relativul are forma de genitiv („cai de-a(i) **cui**”), preluând forma de genitiv impus de regent, și nu forma din subordonat (în subordonat: „g sea cai” – acuzativ).

- (21) *i cai de cui g sè, i turce ti, i boiere ti; îi lua, c le sl bis caii*, Neculce, 369.

¹ Vezi și Nedelcu (2009: 167).

² Vezi supra, nota 2, în care se precizează că în română actuală, spre deosebire de română veche, și altă prepozitivă partitivă, **între**, poate apărea în construcție cu un genitiv.

³ Pentru înregistrarea acestei construcții, vezi GALR ([2005] 2008, II: 350); vezi și Nedelcu (2009: 168-169).

De observat i construciiile în care lipse te „de” partitiv, grupul relativ în genitiv ap rând în pozi ia obiectului direct (vezi (22a-b)). Se ajunge la construcii în care forma de genitiv a relativului („a cui”) nu poate fi justificată nici prin regent (în regent „lua ceva” – acuzativ), nici prin pozi ia sintactic din subordonat („ceva / cineva era în sat” – nominativ, respectiv „g sea ceva” – acuzativ).

- (22) a. *a a trimise în toat ara cu turci de strâng ea, i la carele nu s afla bou, lua a cui era în sat*, Ureche, 158
 b. *c trimisese slujitorii prin ar de lula a cui g siè*, Neculce, 233.

2.3.4. Sintagm partitiv cu cap vid

Construciiile în care regentul nominal al sintagmei partitive este elitic sunt înregistrate în toată perioada veche, începând cu cele mai vechi texte românești. Ca atare, grupul prepozitional având drept cap prepozitia partitivă „avansează” direct la poziile argumentale. Găsim grupul prepozitional partitiv atât în pozi ia obiectului direct (23a-m), cât și în cea a subiectului (24a-b):

în pozi ie de OD

- (23) a. *Zis-au împ ratul s însoare pre P tra co-vod i s -i dea din ruda împ ratului*, DÎR, XXXII
 b. *ci s oprea<s>c de ici nainte den bir*, DÎR, XXXV
 c. *Cum au fost z s noao, de toate legumile s mânc m*, Coresi, CC₂, 51/11-12
 d. *atunce ertat fu s mânc m de toat dulcea a*, Coresi, CC₂, 51/12
 e. *iar de va bea de apa ce eu da-voi lui, nu se va înseto a în veaci*, Coresi, T.Ev, 21/r, 46
 f. *iar de va bea de apa ce eu da-voi lui*, Coresi, T.Ev, 21/r, 46
 g. *C unii aleg de bucate*, Coresi, T.Ev, 194/v, 151
 h. *cine va mâncă de pâin aceasta viu va fi întru v ci*, Coresi, T, 196/v, 146
 i. *Ei, doamne, i îns câinii mâncâncă de f râmele ce cadu den m sele domnilor lor*, Coresi, T, 33 r/58; vezi și 84/v/85
 j. *gusta-vor de cina mea*, Coresi, T.Ev, 147/v, 123
 k. *ca s -i mântuiasc Dumnezeu din scărbe*, Antim, 144
 l. *Numai când s-ar haini sau când -ar lep da legea, atunce acela s lipsasc i s puie din fra ii lui*, Neculce, 211
 m. *i-nc i-auf cut i un rând de haine i i-au dat i din bucate*, Neculce, 310

în pozi ie de Subiect

- (24) a. *au picat i den s imeni i den c zaci*, Costin, 151
 b. *Iar unii dzicè c dintre dâni l-au otr vit*, Neculce, 279.

De observat că oricare dintre prepozitiile partitive *de*, *den / din*, mai târziu, *dintre* apare și în sintagmele cu cap nominal vid.

Interesante sunt construcțiile în care prepoziția partitivă introduce un nume masiv („va bea **de apă**”, „va mâncă **de pâine**”), amintind de construcțiile românești¹ cu articol partitiv (fr. „Il va boire **de l'eau**”, „Il va manger **du pain**”), inexistente în română, unde numele massive se folosesc fără articol („bea **apă**”, „mâncă **pâine**”).

De observat că, începând din secolul al XVI-lea, nominalele massive din pozitia argumentale sunt înregistrate, paralel, și în construcțiile neprepozitionale, apărând legate direct de verb (25a-d); massivele se pot asocia și cu un cuantificator partitiv (25e):

- (25) a. *nu- i spală mânilor cându mânâncă pâine*, Coresi, T, 31/v/58
 b. *Vine amu Ioann Botez toriul nece pâine mâncă, nece vin bă*, Coresi, T, 130/v/111
 c. *Cine va mâncă trupul miei i va băla mieu sânge, întru mine va lă cui*, Coresi, T, 197/r/146
 d. *Cer u el să bea apă*, Coresi, CC₂, 158/4
 e. *să vă mânca ceva bucătă, cu aceaia nu vă măfi buni cretinii*, Coresi, T.Ev, 195/v/152.

3. Concluzii

Urmărind comportamentul și evoluția sintagmei nominale partitive în limba veche, se constată următoarele:

– Sintagma partitivă este extrem de bine reprezentată în secolul al XVI-lea, fiind atestată pentru centre pronominale indefinite diverse (*unul, altul/alii, cine(), carele, oricarele, oarecine, fiecare, când i, când iva, cineva, ce, ceva, mulți, neceunul, nime, nimic*); cu timpul, însă, i se restrâng utilizarea, iar, paralel, se rstrâng și inventarul de pronume indefinite din prima parte a sintagmei.

– Pe parcursul celor trei secole, s-a restrâns, până aproape de dispariție, utilizarea lui „**de**” cu valoare partitivă, exceptând structurile partitive actuale cu genitiv sau cu posesiv încorporat (*unul de-al lor / de-al nostru*); în întreaga perioadă analizată, este frecvent selectată prepoziția „**dintr(u)**”/„**dintra(u)**”, cu valoare partitivă; atestatele lui „**din**” cu valoare partitivă cresc numeric de la un secol la altul; atestatele lui „**dintre**” partitiv sunt mai târzii, devenind frecvente de-abia în secolul al XVIII-lea.

– Pentru prepozițiile partitive „**de**”, „**den / din**”, „**dentr-**”, nu se constată specializări lexicale în selecția nominalului, fiecare fiind atestată cu oricare tip lexical de substantiv (plurale numerice, substantive colective, substantive massive); în cazul prepozitiilor „**dintre**” cu valoare partitivă, puținele atestări includ numai substantive (sau substitutive pronominale) numerice, cu formă de plural.

– Construcțiile partitive cu massive introduse prin „**de**” (*bea de apă, mânca de pâine*) sunt rare și se restrâng la secolul al XVI-lea; începând cu secolul al XVII-lea, se generalizează cel de altădată tipar cu massive legate direct, neprepozitionale (*bea apă, mânca pâine*).

– Tipurile partitive speciale (construcțiile cu genitiv încorporat – în relație cu prepoziția partitivă „**de**”; construcțiile cu relative pronominale încorporate; construcțiile cu capătă vid) sunt înregistrate începând din secolul al XVI-lea, continuând să fie prezente în întreaga perioadă analizată; genitivul partitiv în relație cu prepoziția „**dintre**” nu apare în limba veche.

¹ Ca și în spaniolă și portugheză, dar diferă de franceză și italiana, în română nu există articol partitiv (vezi Reinheimer și Ripeanu 1993: 138). În absența articolului partitiv, în poziția argumentale, numele massive se adăugă direct, fără articol („Bea apă”, „Mânca legume”).

SURSE

- Antim = Antim Ivireanul, *Predici*, Edi ie critic , studiu introductiv i glosar de G. trempel, Ed. Academiei, 1962.
- CB = *Codicele Bratul*, Edi ie de text de Alexandru Gafton, Editura Universit ii „Alexandru Ioan Cuza”, Ia i, 2003.
- CP = *Texte de limb din secolul XVI* reproduse în facsimile îngrijite de I. Bianu, IV. *Lucrul Apostolesc. Apostolul tip rit de diaconul Coresi la Braov în anul 1563*, Bucure ti, 1930 (reprodus în CB, edi ia Alexandru Gafton).
- Corbea= Teodor Corbea, *Dictiones latinae cum valachica interpretatione*, Edi ie de Alin-Mihai Gherman, Studiu introductiv, note i text, CLUSIUM, 2001.
- Coresi, CC₂ = Diaconul Coresi, *Cartea cu inv tur* [1581], publicat de Sextil Pu cariu i Alexie Procopovici, Bucure ti, Atelierele Grafice Socec, 1914.
- Coresi, T = Coresi, *Tetraevanghelul* [1561]. Editat de Florica Dimitrescu, Bucure ti, Editura Academiei Române, 1963.
- Coresi, T.Ev = Coresi, *Tâlcul evangeliilor* [1567] i *Molitvenic rumânesc* [1567-1568], Edi ie critic de Vladimie Drimba, Bucure ti, Editura Academiei Române, 1998.
- Costin = Miron Costin, *Opere*, edi ie critic cu un studiu introductiv, note, comentarii, variante, indice i glosar de P. P. Panaitescu, Editura de Stat pentru Literatur i Art , 1958.
- DA = *Dic ionarul limbii române*, Tomul II, Partea I: F–I, Bucure ti, Imprimeria na ional , 1934.
- DÎR = *Documente i însemn ri române ti din secolul al XVI-lea*, Text stabilit i indice de Gheorghe Chivu, Magdalena Georgescu, Magdalena Ioni , Alexandru Mare i Alexandra Roman-Moraru, Introducere de Alexandru Mare , Bucure ti, Editura Academiei, 1979.
- Ev.Govora = *Evanghelie inv toare* (Govora, 1642), Edi ie, studiu introductiv, note i glosar de Alin- Mihai Gherman, Editura Academiei, Bucure ti, 2011.
- GCR = Gaster, *Crestoma ie român* , în DA
- Neculce = Ion Neculce, *Letopise ul rii Moldovei* i *O sam de cuvinte*, text stabilit, glosar, indice i studiu introductiv de Iorgu Iordan, Bucure ti, Editura de Stat pentru Literatur i Art , 1959.
- PO = *Palia de la Or tie*, text stabilit i îngrijire editorial de Vasile Arvinte, Ioan Capro u i Alexandru Gafton, Editura universit ii „Alexandru ioan Cuza”, Ia i, 2005.
- Stolnic Cantacuzino [1690-1710] = Texte, Ion Ghe ie (coord.), Texte române ti din secolul al XI-lea. I. Catehismul lui Coresi, II. Pravila lui Coresi, III. *Fragmentul Teodorescu*, IV. *Glosele Bogdan*, V. *Prefe e i epiloguri*, Editura Academiei, 1982.
- Ureche = Grigore Ureche, *Letopise ul rii Moldovei*, Texte stabilite, studiu introductiv, note i glosar de Liviu Onu, Editura tien ific , Bucure ti, 1967.

BIBLIOGRAFIE

- Dimitrescu, Florica, 1978, *Istoria limbii române*, Bucure ti, Editura Didactic i Pedagogic .
- Frâncu, Constantin, 1983, „Vechimea i r spândirea construciei partitive de tipul *un prieten de-al meu*”, *Limba român* , XXXII, nr. 1, p. 15-23.
- GALR [2005] 2008, Academia Român , *Gramatica limbii române*, Bucure ti, Editura Academiei Române.
- Nedelcu, Isabela, 2009, *Categoria partitivului în limba român* , Bucure ti, Editura Universit ii din Bucure ti.
- Reinheimer Rîpeanu, Sanda, 1993, *Structuri morfosintactice de baz în limbile romanice*, Bucure ti, Tipografia Universit ii din Bucure ti.

THE NOMINAL PARTITIVE CONSTRUCTION IN OLD ROMANIAN

(*Abstract*)

This paper analyzes the nominal partitive construction with special attention to the old language. The goal of the article is three-fold: (a) to mention the peculiarities of construction and use in the old language; (b) to establish the evolution of this syntactic pattern in the old language and in the transition from the old language to the present day language; (c) to analyze the dynamics and competition among partitive prepositions and especially the status of the partitive preposition *de*.